

Томаш ТОМАШЕВИЋ, ветеринар

Неколико података о сузбијању бруцелозе код говеда у НР Црној Гори

ГОВЕЋА БРУЦЕЛОЗА, Бангова болест или заразни побачај, како се различитим именима назива ова узгојна болест, спада у ред оних сточних зараза које имају претежно економско значење, будући да изазива побачаје гравидних животиња у запатима гдје се укоријени и доводи до већег процента стерилних животиња, које се не могу користити за приплод. Осим тога, узрочник ове болести (*bacterium abortus bovis* Bang или *brucella abortus bovis* Bang) може се пренијети на човјека и довести до тежих посљедица. Здраве се животиње најчешће заразе. Ређи су случајеви инфекције преко озлијеђене коже на ногама, а још рјеђи путем озледе на вимену. Плодна вода, плодне овојнице и побачени плод, претстављају прави резервоар узрочник заразе, па отуда и јесте највећа опасност за њено ширење, ако се заражене краве теле држи у стаји међу здравим говедима. Човјек се може заразити некуваним млијеком, или мљечним производима од некуваног млијека.

Узрочник заразе не налази се увијек у крви заражене животиње. Њега обично нестане из крви извјесно вријеме након инфекције, да би се из полних органа (утеруса) поново вратио у крв у вријеме парења, односно партуса (порођаја) заражене животиње — тзв. латентна инфекција. Баш због ове појаве искорјенивање бруцелозе тј. асанација заражених запата, захтијева дужи временски период, јер више негативних претрага крви у једном зараженом запату не значи још увијек да је тај запат очишћен од заразе (асаниран). Да би се то постигло, потребно је у таквом запату бар још два пута у току године испитивати крв говедима која су три пута узастопно дала негативну реакцију.

У неким земљама ова је болест у говедарству јако раширена те претставља проблем којег није лако ријешити. У неким другим земљама она је опет примјеном радикалних мјера сузбијања потпуно искоријењена.

У нашој земљи бруцелоза се у току и одмах послје рата прилично проширила, но мјере које су предузеле и која се стално

предузимају наговјештавају да ће и код нас бити брзо искоријењена. Ово предвиђа и Основни закон о заштити стоке од сточних зараза који ову болест сврстава у ред оних сточних зараза које се обавезно пријављују и сузбијају.

У Црној Гори бруцелоза код говеди није била позната прије рата. Откривена је послје рата 1952 године. Неколико повремених побачаја крава на пољопривредним добрима, а нарочито на добру „Полимље“ у Срезу иванградском, побудило је сумњу да би се могло радити о заразном побачају, па је то дало повода да се испита здравствено стање говеди у вези Бангове инфекције (бруцелозе), не само на овом, него и на свим осталим пољопривредним добрима у Републици. Ова потреба се наметала утолико прије, што су запати говеди на пољопривредним добрима били формирани од импортираних грла „оберинталске“ и „Монтафонске“ пасмине за које није постојало сигурних доказа који би искључивали могућност овакве инфекције, као и од приплодног материјала, „Гатачког“ и „Словеначког смеђег говечета“, чија се набавка, такође, форсирала ради ошлемењивања домаће „Буше“. Само једно пољопривредно добро било је набавило и нешто крава „Сименталске“ пасмине, које су служиле за производњу млијека, а не за приплод.

Ова набавка говеди различитих пасмина, првих година послје рата, када се нијесу могле обезбиједити карантинске и друге превентивне мјере које би онемогућиле унос заразе у Републику, захтијевала је да се утврди узрок побачајима крава на пољопривредним добрима. Иако број запата, односно број грла, које је требало испитати на бруцелозу, није био тако велики, задатак није био лак. У Републици онда још није било ветеринарског завода који би могао вршити серолошка испитивања крви на бруцелозу, а одашиљање крви заводима других република било је често без резултата, јер су пошиљке крви, због дужег транспорта, стизале у завод неподесне за испитивање. Па, ипак, то је био једини начин да се провјери здравствено стање говеди на пољопривредним добрима у вези Бангове инфекције.

Први резултати претраге крви не само да су оправдали ову сумњу, већ су показали да су говеђи запати на пољопривредним добрима „Полимље“ у Срезу иванградском, „Капино Поље“ у Срезу никшићком и „Крушевац“ у Срезу титоградском у великом броју заражени бруцелозом. Прцент заражених и сумњивих грла на овим добрима кретао се од 10 до 25%. На осталим пољопривредним добрима зараза није установљена.

Код овако високог процента заражених грла на поменутих добрима, тешко је било одлучити на који начин да се приступи асанацији заражених запата, и да ли је асанација уопште могућа у датим условима.

Да се то постигне било је потребно да се сваких 14 до 21 дан узима крв говедима из заражених запата и шаље на испи-

тивање, а након тога да се издвајају и учине безбедним (изоли-
ју) сви реактори. Осим тога, требало је редовно вршити поопштре-
ну дезинфекцију стаја, стајског прибора, посуђа и свега што би
могло послужити као посредник за преношење заразе. Међутим,
то није било лако провести. Прозбог тога што није постојала
могућност потпуне изолације заражених грла, а друго, што је
често вађење и одашиљање крви на претрагу свим говедима у
зараженим запатима, из напријед наведених разлога, било скоп-
чано са тешкоћама.

Ово су били основни разлози што се искорјењивању заразе
није могло приступити до августа 1955 године, када су на основу
донесене Наредбе о сузбијању и искоријењавању говеђе туберку-
лозе и бруцелозе („Сл. лист НРЦГ“ бр. 18/55) предузете ради-
калне мјере у циљу асанације заражених запата, и када се крв
више није морала одашиљати у друге републике ради испитива-
ња, већ се испитивала у Републичком ветеринарском заводу који
је у међувремену за то био оспособљен.

У зараженим запатима, од времена откривања заразе до
момента кад се приступило њеном искорјењивању, биле су пре-
дузете мјере да се спријечи ширење заразе, и то на тај начин
што су сумњива грла издвојена у засебне стаје, са посебним
персоналом, уз повремену дезинфекцију стаја и нарочитим по-
ступком са млијеком од заражених животиња.

На пољопривредном добру „Пелимље“, гдје су услови до-
звољавали да се, поред осталих мјера које су се ригорозно про-
веле, реактори (позитивна и сумњива грла) одмах изолирају и смје-
сте на другом имању удаљеном неколико десетина километара
од матичног запата, успјело је потпуно очистити матични запат
од бруцелозе, што су потврдиле и све накнадне претраге крви
узимају од говеди из матичног запата. Ово није био случај и са
остала два запата говеди на пољопривредним добрима „Капино
Поље“ и „Крушевац“, јер изолација реактора унутар истог еко-
номског дворишта, какав је био случај на једном добру, односно
у истој, само преграђеној, штали на другом добру, није претстав-
љала никакву сигурну баријеру у погледу ширења заразе.

Наређене мјере у погледу онемогућавања контакта између
здравих и заражених грла на испаша и водопоју нијесу се у овим
условима могле потпуно спроводити па су се ради тога ова два
запата, и поред предузетих мјера, сматрала заразним. Ово потвр-
ђују и први резултати испитивања крви који су извршени у Ре-
публичком ветеринарском заводу крајем 1954 и почетком 1955 го-
дине, који показују висок проценат реактора, како се то види из
приложене табеле. Табела показује како се број (%) реактора
у овим запатима почиње смањивати тек од половине августа,
1955 г. тј. од момента када се приступило искорјењивању за-
разе принудним клањем реактора и перманентном дезинфекци-
јом стаја.

Табела такође показује да су све претраге крви говеди са пољ. добра „Полимље“, данашњи Завод за сточарство у Иванграду, дале негативне резултате, што значи да је зараза ликвидирана још 1952 г. када су сви реактори (позитивна и сумњива грла) одмах била издвојена, а стаје, и све што је могло послужити као носилац заразних клица, подвргнуто радикалном чишћењу и дезинфекцији. Код Станице за говедарство, бив. Пољопривредно добро „Капино Поље“ у Никшићу, видимо обрнуто, да је свака претрага крви дала по којег новог реактора, што се може објаснити само контактом здравих и заражених животиња који се у датим условима није могао избјећи.

Табела такође показује да је испитивањем крви у 1955 г. бруцелоза установљена и на Пољ. добру „Јадран“ код Улциња, гдје је није било 1952 г. Ово се да објаснити тиме што је запат говеди на овом добру у међувремену попуњаван извјесним бројем новонабављених приплодних грла, која претходно нијесу била испитана на бруцелози.

Вршећи испитивање крви говедима из оближњих насеља у околини заражених запата на пољ. добрима, бруцелоза је откривена и код једне задруге и једног приватног власника у Срезу никшићком и код двојице приватних власника у Срезу титовградском, што се доводи у везу са млијешањем стоке на пашњацима, односно набавком приплодних грла из заражених запата.

Судећи по резултатима који су добијени при посљедњим испитивањима крви, можемо рећи да су заражени запати, изузев два у Никшићу, већ очишћени од реактора и на путу су да буду брзо санирани. Истина, не смијемо изгубити из вида да међу говедима која су три пута узаспојно дала негативну серолошку претрагу крви, нема и неко грло у стадијуму латентне инфекције на коју смо у почетку указали, и сви би напори и материјалне жртве које се буду уложиле за искорјењивање ове заразе били узалудни, ако се и ти сакривени носиоци заразе — накнадним претрагама крви — не би открили.

Спровodeћи у живот Наредбу о сузбијању и искорјењивању говеђе туберкулозе и бруцелозе, ми смо на путу да бруцелозу код говеди у зачетку угушимо. Свјесни смо да овакав радикални поступак сузбијања бруцелозе (принудно клање позитивних реактора, међу којима има и високо-продуктивних грла, уз накнаду штете и плаћања осталих трошкова у вези са извођењем тога поступка), захтијева материјалне жртве, али смо увјерени да ће те жртве бити многоструко мање од оних до којих би дошло ако бисмо пустили да се зараза даље шири у нашем говедарству.

Међутим, да би те материјалне жртве биле што је могуће мање, а зараза сигурно искоријењена, и не само искоријењена него и да јој се убудуће онемогући унос у здраве запате, одно-

сно у Републику, указаћемо овдје на неке моменте који су одлучујући у том погледу, а за које једнако треба да се заинтересују ветеринари који сузбијају, односно превенирају ову заразу, сточари, управе пољопривредних добара, Завод за сточарство и друге које се баве узгојем стоке.

Уствари желимо да указамо на она давно усвојена правила у напредном сточарењу, без којих се не може замислити спречавање (превенирање) узгојних болести, а то ће рећи и узгој здраве стоке, па ћемо их резимирати у слjedeћем:

Мјесто	Установа	Датум испитивања крви	Бр. позитивних (+) реактора	% позит. (+) реактора	Бр. сумњивих (+) реакт.	% сум. (+) реакт.	Укупан % позитив. и сумњ. реакт.
Никшић	Станица за говедарство, Капино Поље“	17.I.55	9	6,4	13	9,2	15,6
		16.IV.55	8	6	5	3,7	9,7
		20.VII.55	1	2,3	1	2,3	7,5
		18.VIII.55	5	3,8	3	2,3	6,1
		22.X.55	1	2,5	2	6	7,5
		30.X.55	2	2,4	4	4,9	7,3
		22.XI.55	2	2,2	4	4,4	6,6
		2.XII.55	1	4,5	—	—	4,5
		23.XII.55	2	1,7	2	1,7	3,5
18.I.56	2	3,3	2	3,3	6,6		
Титоград	ДПД „Крушевац“	22.XII.54	24	26,6	5	5,5	32
		23.IV.55	19	23,7	4	5	28,7
		24.VIII.55	19	24	2	2,5	26,5
		13.X.55	—	—	—	—	—
		10.XI.55	—	—	—	—	—
		2.XII.55	—	—	—	—	—
		21.I.56	—	—	1	1,6	1,6
Улцињ	ДПД „Јадран“	23.VI.55	3	2,9	2	1,9	4,8
		15.X.55	—	—	3	4,3	4,3
		26.XI.55	—	—	—	—	—
		28.XII.55	—	—	—	—	—
		23.I.56	—	—	—	—	—
Иванград	Сточарски завод (бив. ДПД „Полимље“)	10.VIII.55	—	—	—	—	—
		18.VIII.55	—	—	—	—	—
		22.IX.55	—	—	—	—	—
		18.XI.55	—	—	—	—	—
		23.I.56	—	—	—	—	—

Табела приказује кретање бруцелозе у зараженим запатима на пољопривредним добрима. Серолошке претраге крви вршене су у Републичком ветеринарском заводу у Титограду.

1) Поред редовног чишћења и провјетравања стаје у једном запату се морају најмање два пута годишње окречити и дезинфиковати. Дезинфекција треба да обухвати сав стајски простор и инвентар: подове, зидове, јасле, преграде, врата, прозоре итд. Јасле и стајско посуђе мора се након дезинфекције увијек опрати чистом водом.

2) У сваком запату треба омогућити да се краве теле у посебној, сасвим одвојеној просторији, јер ће се тако избјећи највећа опасност која пријети запату од ширења бруцелозе, ако у запату постоји које грло у стадијуму латентне инфекције. Просторију у којој се краве теле треба чисто одржавати, а после употребе редовно дезинфиковати.

3) Свака набавка нових приплодних грла обавезно захтијева да таква грла издрже карантин прије него се помијешају са говедима домаћег узгоја. За вријеме карантина њих треба обавезно испитати на бруцелозу и туберкулозу. Ово треба учинити чак и онда ако постоје докази да су таква грла у мјесту поријекла била испитана непосредно прије продаје.

4) Сва грла која су сумњива на бруцелозу треба држати одвојено до коначног резултата, а позитивна жигосати и одмах издвојити из запата. Сваки налаз позитивног грла у једном запату захтијева темељито чишћење и дезинфекцију свих стајских просторија.

5) Дијагностика бруцелозе неодложно захтијева да свако грло, чија се крв серолошки испитује, има и свој стални број на увету. Подвлачимо ово као велику слабост у нашим запатима, јер се иначе, не искључује могућност замјене здравих са зараженим грлима приликом излучивања реактора из једног зараженог запата који се испитује на бруцелозу.

6) Све док један заражени запат не буде асаниран (оглашен слободним од бруцелозе) не смије се из њега, изузев за потребе клања, отуђивати ниједно грло, нити се са њим смију мијешати нова набављена приплодна грла.

7) Сваки побачај у једном запату захтијева хитну ветеринарску интервенцију у циљу искључивања сумње на бруцелозу и обавезну дезинфекцију просторије у којој је крава побацила.

Ово су само неки од многобројних захтјева које поставља савремена зоохигијена као услов за узгој здраве стоке и спречавање сточних зараза, а у првом реду узгојних болести, и сматрамо да би их и код нас требало усвојити, ако хоћемо да ријешимо проблем бруцелозе као и осталих узгојних (стајских) болести.